

Verbální a nonverbální komunikace učitele vojenské vysoké školy

Libor Hlaváček

Svoboda komunikace zaujímá podstatnou část velké říše svobody. Jen ten, kdo ji ztratí, ví, jakou má cenu.

Primo Levi

Armáda České republiky. Osobitý svět, který přes již po léta probíhající kvalitativní i kvantitativní transformaci, vycházející z určité strategické koncepce, stále ještě mnohdy hledá nejen sám sebe, ale i své místo ve společnosti. Ani zdaleka to nebývá prestižní pozice na hřejícím slunci sympatie. Spíše polostín, jehož jedinou výhodou je, že dědictví minulosti, která ještě nestačila zestárnout, zde není tak na očích. Není to jen stávajícím obsahem armádních arzenálů. Není to jen povahou strategických a taktických zásad, antikvovaných za jedinou listopadovou noc.

Po vojácích — občanech v kontextu státním i evropském — se žádá (ostatně právem), aby byli lidmi na svém místě nejen svými občanskými ctnostmi, ale také bezchybným výkonem profese.

Diskuse o stavu a perspektivách vojenského vysokého školství trvá již pět let. Dosud však není rozhodnuto ani o definitivním názvu budoucí (snad) Vojenské univerzity, ani o sídle jejího rektorátu. Příčinou této tristní situace přitom ani zdaleka není konkurence mezi brněnskou a vyškovskou vojenskou školou. Co se pak týče vojenských středních škol, ty v brzké době nejspíše zaniknou ve své klasické podobě úplně.

Všestranná společenská rehabilitace české armády není ještě ani zdaleka u konce a je otázkou, v jaké etapě se vůbec nachází; dosud nebyla prosazena taková opatření, která by pregnantně vymezila smysl existence armády v současných podmínkách a v očích veřejnosti stvrdila její společenskou legitimitu; vojenské povolání je stále poznamenáno puncem blíže nespecifikované „neetičnosti“; a konečně sama myšlenka budoucího plynulého přechodu mezi vojenskou a civilní kariérou je doposud v mnoha směrech pouhým přáním, byť se již pro příští rok počítá se zavedením tzv. kariérního řádu jako programu, který normativně upraví průběh služby vojenských profesionálů, tedy i učitelů v uniformě. Základní změnou oproti současnému stavu, kdy převládá tzv. výsluhový princip, bude zřetel na princip výkonový. Jmenování do funkce nebude dílem náhody, ale výsledkem působení systému, přičemž bude určena minimální a maximální doba, po kterou může být funkce vykonávána. Bez požadovaného vzdělání (a to i ve smyslu průběžné kultivace komunikativních dovedností) nebude možné na vyšší funkci

aspirovat; krom toho s každou funkcí bude spojena příslušná hodnota. Již nyní je možné konstatovat, že v budoucnu počet vyšších hodnot výrazně poklesne ve prospěch hodnot nižších, a to i na vojenských školách.

Z toho, co z nedostatku prostoru mohlo být pouze naznačeno, nemá být vyvozován předčasný závěr, že česká armáda a její školství jsou institucemi neživotaschopnými a zavrženíhodnými, vymykajícími se své době i svému poslání. Leč k důkladné obnově arzenálů chybějí prostředky a důstojnickému sboru v útvech i ve školách lidé, schopní žít uvědoměle v přítomnosti se zkušeností minulosti. Lidé, kteří ať již vědomě či nevědomě nediskvalifikují svoji profesi nejen fatální neschopností, ale ani orwellovským „newspeakem“, v němž sémantická neurčitost a prázdnota slov i činů bývala po desetiletí znamením planosti jazyka i instituce, kde mezi úzkými mantinely „povolené komunikace“ nerušeně bujela hloupost a přetvářka.

Úroveň kultury komunikace v armádě bývala (bývala?) pověstná. Literatura i film ukazují (zpravidla v komediálním žánru, není to však pravidlem — ovšem tím hůře) důstojníka jako osobu natolik originálních vlastností, že svéráz jeho projevu i žebříčku morálních hodnot jen podtrhuje celkový nevalný dojem. Příkladů, aniž bychom jednotlivé útvary či školská zařízení blíž specifikovali, jistě netřeba.

Právě nejrůznější formy kultivace sociální komunikace je možné pokládat za efektivní způsob, jak neformovat vojenského profesionála a učitele na zlomu tisíciletí pouze ve smyslu technokratickém, ale vpravdě ve smyslu (jen zdánlivě v armádní sféře jaksi nelogickém) humanistickém, ergo pedagogickém.

Počínaje rokem 1990 jsou zájemci z řad příslušníků Vojenské akademie v Brně poučováni o základech sociální komunikace. Přesněji řečeno o tom, čemu se obecně říká řeč slov, řeč těla a řeč činů. Zpočátku v polooficiálních kurzech elementární rétoriky a stylistiky, později v rámci řádného studijního programu tehdejšího vědeckopedagogického pracoviště, jemuž patří největší zásluha o to, že tyto aktivity mohly být vůbec rozvinuty. Osnova kurzů byla připravena s ohledem na potřeby účastníků, jimiž byli především zájemci z řad učitelů a vojáků ve velitelských funkcích.

Učit se a vzdělávat by mělo být pro vojáka — profesionála (a tím spíše vojáka — učitele) nejen profesionálním, ale současně i mravním závazkem. Učit se komunikaci pak závazkem dvojnásobným. Právě tudy vede cesta k pochopení principu koordinace a subordinace, k definici a k akceptování etických kategorií, k adekvátní formulaci morálních soudů, pojmů, vědomí povinnosti, k utváření toho, co možná poněkud nekonkrétně nazýváme myšlenkovým bohatstvím.

Každá z vojenských odborností má totiž své nepopíratelné zvláštnos-

ti, stejně jako specifika etická a specifika komunikační, mnohdy analogická obdobným civilním profesím.

V současné době, kdy garantem výuky základů sociální komunikace na Vojenské akademii v Brně je nově zřízený Ústav managementu a podpory vzdělávání, dostává tento předmět nový obsah i smysl. Ani zdaleka již nejde o „prostou“ rétoriku a stylistiku. Sociální komunikace je integrována do rozvrhu pedagogických a manažerských kurzů. Probíhají přípravné práce na studijních programech předmětu vojenský management. Slibně se rozvíhá rekvalifikační program určený důstojníkům, kteří opouštějí armádu. Naprostou novinkou jsou kurzy personálního marketingu, určené vybraným pracovníkům okresních vojenských správ.

Vojenský profesionál (a vojenský učitel) se tedy znovu „učí mluvit“. Učí se chápat, že každé nepochopení je poruchou komunikace, defektem zcela konkrétního vztahu.

Jinak by se totiž i dnes, v čase „konektorové revoluce“, mohlo stát, že české důstojnictvo nebude ani tak zápasit o holý život, jako o holou větu.

Zdokonalování verbálního projevu budoucích učitelů chemie

Marie Solárová

Při přípravě budoucích učitelů chemie se často setkávám s problémem, který zdaleka není zanedbatelný, a to osvojení dovednosti ústního projevu studentů — budoucích učitelů. Je nesporné, že osvojení dovednosti verbálního projevu je velice důležité, protože umožňuje více se věnovat i jiným činnostem ve vyučovací hodině, než jen sledovat a kontrolovat svůj ústní projev. Nízká úroveň slovního projevu našich studentů se projevuje jednak během souvislé pedagogické praxe, kde mají studenti samostatné výstupy, jednak v didaktických cvičeních a seminářích.

Mohu říci, že největšími nedostatky našich studentů, provádějících souvislou pedagogickou praxi, jsou:

1. jejich pozornost je během výkladu upoutána na jednoho nebo jen na úzký okruh žáků (např. nevnímají, že se jim žák během výkladu hlásí, protože chce učitele doplnit nebo se zeptat)
2. neumějí zaměstnat třídu během zkoušení jednoho nebo více žáků
3. při nepřesné odpovědi žáka zamítají vše, neumějí vybrat z jeho odpovědi to správné